

Neil Gaiman

Noorse goden

Karakter Uitgevers B.V.

INHOUD

Een introductie	9
De spelers	15
Vóór het begin en daarna	21
Yggdrasil en de negen werelden	29
Mimirs hoofd en Odins oog	35
De schatten van de goden	41
De bouwmeester	57
De kinderen van Loki	75
Freya's bijzondere bruiloft	89
De mede van dichters	103
Thors reis naar het land van de reuzen	125

De appels van onsterfelijkheid	147
Het verhaal van Gerd en Frey	163
De visting van Hymir en Thor	173
De dood van Balder	189
De laatste dagen van Loki	207
Ragnarok: het uiteindelijke lot van de goden	221
Verklarende woordenlijst	237

EEN INTRODUCTIE

Het is net zo moeilijk om een favoriete reeks mythen te hebben als een favoriete kookstijl (op sommige avonden heb je trek in Thais eten, op andere in sushi, op weer andere hunker je naar de eenvoudige kost waarmee je bent opgegroeid). Maar als ik een favoriet moest kiezen zouden dat waarschijnlijk de Noorse mythen zijn.

Mijn eerste kennismaking met Asgaard* en zijn bewoners vond plaats toen ik als jongen van een jaar of zeven de avonturen las van de Machtige Thor, zoals uitgebeeld door de Amerikaanse striptekenaar Jack Kirby, in verhalen verzonnen door Kirby en Stan Lee en van dialoog voorzien door Larry Lieber, de broer van Stan Lee. Kirby's Thor was sterk en knap, zijn Asgaard een science-fictionstad vol imposante, maar ook gevaarlijke gebouwen. Zijn Odin was wijs en edel, zijn Loki een sardonisch schepsel, een onheilstichter, met hoorns op zijn helm. Ik was dol op Kirby's blonde Thor met zijn hamer en wilde meer over hem weten.

Ik leende het boek *Myths of the Norsemen* geschreven door Roger Lancelyn Green, en heb het met zowel plezier als verbijstering gelezen en herlezen. In dit verhaal was Asgaard geen Kirbyeske stad in de toekomst maar een Vikinghal en een verzameling gebouwen

* Achter in dit boek staat een verklarende woordenlijst.

op de bevroren woestenij. Odin de Alvader was niet langer goed-aardig, wijs en opvliegend, maar briljant, onkenbaar en gevaarlijk. Thor was net zo sterk als de Machtige Thor in de comics, zijn hamer net zo krachtig, maar hij was... nou ja, eerlijk gezegd, niet de slimste onder de goden, en Loki was geen schurk, al was hij absoluut geen kracht voor het goede. Loki was... gecompliceerd.

Bovendien ontdekte ik dat de Noorse goden een eigen dag des oordeels hadden: Ragnarok, het einde van de goden, het einde van alles. De goden zouden ten strijde trekken tegen de ijsreuzen en allemaal sterven.

Was Ragnarok al gebeurd? Stond het nog te gebeuren? Toentertijd wist ik het niet. Nu weet ik het nog steeds niet zeker.

Het feit dat de wereld en het verhaal eindigen en de manier waarop alles eindigt en herrijst, maakt de goden, de ijsreuzen en alle anderen tot tragische helden, tragische schurken. Door Ragnarok bleef de Noorse wereld voor mij voortleven en vreemd genoeg tegenwoordig en actueel lijken, terwijl andere, beter gedocumenteerde geloofssystemen deel uit lijken te maken van het verleden, oude dingen.

De Noorse mythen zijn de mythen van een koud oord met lange winternachten en zomerdagen zonder eind, mythen van een volk dat zijn goden niet volledig vertrouwde of zelfs mocht, maar wel respecteerde en vreesde.

Voor zover we weten kwamen de goden van Asgaard uit Duitsland, verspreidden ze zich in Scandinavië en vervolgens in de delen van de wereld overheerst door de Vikingen – de Orkneyeilanden en Schotland, Ierland en het noorden van Engeland – waar de indringers plaatsen hebben achtergelaten die naar Thor of Odin zijn vernoemd. In het Engels hebben de goden hun namen in de dagen van de week achtergelaten. Tyr de eenhandige (Odins zoon), Odin (Wodan), Thor en Frigg, de koningin van de goden, vinden we terug in respectievelijk *Tuesday*, *Wednesday*, *Thursday* en *Friday*.

Sporen van oudere mythen en religies zijn te vinden in de oorlog en de verhalen van de wapenstilstand tussen de goden van de Wanen en de Asen. De Wanen lijken natuurgoden te zijn geweest, broers en zussen, minder strijdlustig, maar mogelijk niet minder gevaarlijk dan de Asen.

Het is zeer waarschijnlijk, of op zijn minst een bruikbare hypothese, dat er stammen waren die de Wanen vereerden en andere stammen die de Asen vereerden, en dat de Asen-vereerders de landen van de Wanen-vereerders binnenvielen en compromissen sloten en tot een vergelijk kwamen. Goden van de Wanen, zoals broer en zus Frey en Freya, wonen in Asgaard met de Asen. Geschiedenis, geloof en mythe vermengen zich, en we vragen ons dingen af, fantaseren en gissen als chercheurs die een misdaad uit een ver verleden reconstrueren.

Er zijn erg veel Noorse verhalen die we niet hebben, er is erg veel wat we niet weten. Het enige wat we hebben zijn enkele mythen die tot ons zijn gekomen in de vorm van volksverhalen, navertellingen, gedichten en proza. Ze werden opgeschreven toen het christendom het vereren van de Noorse goden al had verdrongen, en sommige verhalen hebben we te danken aan mensen die bang waren dat als de verhalen niet bewaard bleven, een aantal kenningen – dichterlijke omschrijvingen die verwijzen naar gebeurtenissen in specifieke mythen – nietszeggend zou worden. Freya's tranen, bijvoorbeeld, was een poëtische manier om 'goud' te zeggen. In sommige verhalen worden de Noorse goden beschreven als koningen of helden uit het verleden zodat ze in een christelijke wereld verteld konden worden. In een aantal verhalen en gedichten wordt gewag gemaakt van of gezinspeeld op andere verhalen, die we eenvoudigweg niet kennen.

Soms lijkt het alsof de verhalen van de daden van Theseus en Hercules de enige zijn over de goden en halfgoden van Griekenland en Rome die bewaard zijn gebleven.

Er is zoveel verloren gegaan.

Er zijn erg veel Noorse godinnen. We kennen hun namen en een deel van hun eigenschappen en krachten, maar de verhalen, mythen en rituelen zijn niet aan ons overgeleverd. Ik zou graag de verhalen over Eir opnieuw willen vertellen, want zij was de heelmeesteres van de goden, of over Lofn, de trooster, een Noorse godin van huwelijken, of over Sjofn, een godin van liefde. En niet te vergeten Vor, de godin van wijsheid. Ik kan verhalen verzinnen, maar niet hun verhalen vertellen. Ze zijn verloren gegaan, begraven of vergeten.

Ik heb mijn best gedaan om deze mythen en verhalen zo nauwkeurig en interessant mogelijk te vertellen.

Af en toe zijn de details in de verhalen met elkaar in tegenspraak. Ik hoop echter dat ze een beeld schetsen van een wereld en een tijd. Terwijl ik deze mythen navertelde, probeerde ik me voor te stellen dat ik in dat verre verleden was, in de landen waar deze verhalen voor het eerst werden verteld, mogelijk tijdens de lange winteravonden, onder de gloed van het noorderlicht, of buiten in de kleine uurtjes, wakker in het oneindige daglicht van midzomer, met een publiek van mensen die wilden weten wat Thor nog meer deed, en wat de regenboog was, en hoe ze hun leven moesten leven en waar slechte poëzie vandaan komt.

Toen ik de verhalen af had en ze als een opeenvolging las, ontdekte ik tot mijn verbazing dat ze aanvoelden als een reis, vanaf het ijs en vuur waarin het heelal begint tot aan het vuur en ijs waarin de wereld eindigt. Onderweg komen we mensen tegen die we zouden kennen als we ze tegen het lijf zouden lopen, mensen als Loki, Thor en Odin, en mensen over wie we veel meer zouden willen weten (mijn favoriet van deze is Angrboda, Loki's vrouw onder de reuzen, die zijn monsterlijke kinderen ter wereld bracht en die nadat Balder werd gedood als geestverschijning aanwezig was).

Ik durfde niet terug te gaan naar de vertellers van Noorse mythen wier werk ik zo graag had gelezen, mensen als Roger Lancelyn

Green en Kevin Crossley-Holland, en hun verhalen nog eens te lezen. In plaats daarvan bracht ik mijn tijd door met veel verschillende vertalingen van *Prose Edda* van Snorri Sturluson en met de verzen van de *Poetic Edda*, woorden van negenhonderd jaar en nog langer geleden, en selecteerde ik de verhalen die ik wilde navertellen, bedacht hoe ik ze wilde vertellen, door versies van mythen uit het proza en de gedichten met elkaar te vermengen. (De manier waarop ik bijvoorbeeld Thors bezoek aan Hymir vertel is een hybride: het begint in de *Poetic Edda*, aangevuld met bijzonderheden van Thors visavontuur uit Snorri's versie.)

Mijn gehavende exemplaar van *A Dictionary of Northern Mythology* van Rudolf Simek (oorspronkelijke titel *Lexikon der germanischen Mythologie*, uit het Duits vertaald door Angela Hall) is een onschatbare bron van informatie geweest, onthullend en informatief.

Enorm veel dank gaat uit naar mijn oude vriendin Alisa Kwitney voor haar redactionele hulp. Ze was een geweldig klankbord, altijd zelfverzekerd en openhartig, behulpzaam, verstandig en intelligent. Ze heeft ervoor gezorgd dat dit boek werd geschreven doordat ze steeds het volgende verhaal wilde lezen, en ze hielp me de tijd vrij te maken om het te schrijven. Ik ben haar ongelooflijk dankbaar. Dank ook aan Stephanie Monteith. Met haar scherpe blik en kennis van het Oudnoors heeft ze dingen opgemerkt die ik waarschijnlijk over het hoofd zou hebben gezien. Tevens wil ik mijn dank betuigen aan Amy Cherry bij Norton, die voorstelde dat het misschien leuk zou zijn als ik tijdens een lunch op mijn verjaardag acht jaar geleden een paar mythen zou vertellen, en die al met al de geduldigste redacteur ter wereld is geweest.

Alle fouten, overhaaste conclusies en vreemde denkbeelden zijn alleen aan mij toe te schrijven en ik wil niet dat een ander daar de schuld van krijgt. Ik hoop dat ik de verhalen eerlijk heb naverteld, maar ik heb met veel plezier aan de totstandkoming gewerkt.

Het leuke van mythen is ze zelf vertellen – iets wat ik je van harte aanraad. Lees de verhalen in dit boek en maak ze je eigen,

en vertel je vrienden op een donkere, ijsskoude winteravond of tijdens een zomernacht als de zon niet ondergaat, wat er gebeurde toen Thors hamer werd gestolen of hoe Odin de mede van poëzie voor de goden verkreeg...

Neil Gaiman

Lisson Grove, Londen

Mei 2016

DE
SPELERS

In de Noorse mythologie komen veel goden en godinnen voor. In dit boek zul je er een groot aantal tegenkomen. De meeste verhalen die we hebben gaan echter over twee goden: Odin en zijn zoon Thor, en Odins bloedbroeder Loki, de zoon van een reus, die met de Asen in Asgaard woont.

Odin

Odin is de hoogste en oudste van alle goden.

Odin kent veel geheimen. Hij offerde een oog in ruil voor kennis. Sterker nog, voor kennis van runen en macht offerde hij zichzelf aan zichzelf.

Hij hing zich negen dagen en nachten op aan de wereldboom Yggdrasil. Zijn zij was doorboord door de punt van een speer en hij was ernstig gewond. De wind geselde hem. Negen dagen lang at en dronk hij niets. Hij was alleen, leed pijn, en zijn levenslicht doofde langzaam.

Hij had het koud, leed ondraaglijke pijn, en toen hij op sterven na dood was, wierp zijn offer duistere vruchten af: in de roes van zijn doodsstrijd sloeg hij zijn ogen neer en werd hem het geheim van de runen geopenbaard. Hij kende ze en begreep ze, en ook

hun kracht. Toen brak het touw en viel hij gillend uit de boom.

Nu had hij kennis van magie. Nu kon hij over de wereld heersen.

Odin heeft veel namen. Hij is de Alvader, heer van de gesneuvelden, heer van de galg. Hij is de god van scheepsladingen en gevangenen. Hij wordt Grimnir en Derde genoemd. In elk land heeft hij andere namen (want hij wordt vereerd in verschillende gedaanten en in veel talen, maar de aanbedene is altijd Odin).

Hij reist vermomd van plaats naar plaats om de wereld te zien zoals mensen die zien. Wanneer hij onder ons wandelt, doet hij dat in de gedaante van een rijzige man en draagt hij een mantel en hoed.

Hij heeft twee raven die hij Huginn en Muninn noemt, wat 'gedachte' en 'geheugen' betekent. Deze vogels vliegen de wereld over op zoek naar nieuws. Aan het eind van de dag keren ze weer terug naar Asgaard, gaan op de schouders van Odin zitten en fluisteren al het nieuws in zijn oren.

Vanaf zijn hoge troon Hlidskjalf slaat hij alles gade, waar de dingen ook gebeuren. Niets kan voor hem verborgen blijven.

Hij bracht oorlog de wereld in: een strijd begint met het werpen van een speer naar een vijandig leger, waarmee de strijd en de dodelijke slachtoffers aan Odin worden opgedragen. Als je de strijd overleeft is dat bij Odins gratie, en als je omkomt is dat omdat hij je in de steek heeft gelaten. Na een dappere dood op het slagveld nemen de Walkuren – mooie strijdgodinnen die de zielen van de edele slachtoffers verzamelen – je mee naar het Walhalla, de hal voor de gevallenen. Odin wacht je daar op, en daar zul je drinken en vechten, feesten en strijden met Odin als je leider.

Thor

Thor, Odins zoon, is de donderaar. Hij is oprecht en goedaardig, terwijl zijn vader Odin onoprecht en sluw is.

Thor heeft een rode baard en is enorm groot en sterk, de sterkste van alle goden. Zijn macht wordt vergroot door zijn riem van kracht, Megingjord. Wanneer hij die draagt is zijn kracht verdubbeld.

Thors wapen is Mjollnir, een bijzondere krijgshamer, die door dwergen voor hem is vervaardigd. Het verhaal van de hamer kun je straks lezen. Trollen, ijsreuzen en bergreuzen beven van angst als ze Mjollnir zien, want de hamer heeft veel van hun broeders en vrienden gedood. Thor draagt ijzeren handschoenen voor een stevige greep op zijn hamer.

Thors moeder was Jord, de aardgodin. Thors zonen zijn Modi, de dappere, en Magni, de sterke. Thors dochter is Thrud, de machtige.

Zijn vrouw is Sif, met het gouden haar. Ze heeft een zoon, Ullr, uit een vorige relatie en Thor is dus Ullrs stiefvader. Ullr is een god die jaagt met pijl en boog, en hij is de god met ski's.

Thor is de verdediger van Asgaard en Midgaard.

Er zijn veel verhalen over Thor en zijn avonturen. Enkele zul je hier tegenkomen.

Loki

Loki is erg knap. Hij is bedrieglijk innemend, overtuigend, vriendelijk en verreweg de listigste, geraffineerdste en meest doortrapte bewoner van Asgaard. Het is jammer dat hij zo'n duistere kant heeft, zoveel woede, zoveel afgunst, zoveel hebzucht.

Loki is de zoon van Laufey, die ook bekend was als Nal, of naald, omdat ze zo slank was en mooi en scherp. Zijn vader was Farbauti, een reus. Zijn naam betekent 'hij die gevaarlijke klappen uitdeelt', en Farbauti was even gevaarlijk als zijn naam.

Loki wandelt in de lucht op schoenen die vliegen, en hij kan van gedaante veranderen zodat hij op iemand anders lijkt of de vorm

van een dier aannemen, maar zijn werkelijke wapen is zijn geest. Hij is sluw en geraffineerder dan iedere andere god of reus. Zelfs Odin is minder sluw dan Loki.

Loki is Odins bloedbroeder. De andere goden weten niet wanneer of hoe Loki naar Asgaard is gekomen. Hij is Thors vriend en Thors verrader. Hij wordt door de goden getolereerd, misschien omdat zijn listen en plannen ze even dikwijls redden als in moeilijkheden brengen.

Loki maakt de wereld interessanter, maar minder veilig. Hij is de vader van monsters, de schepper van chaos, de sluwe god.

Loki drinkt te veel, en als hij drinkt heeft hij geen controle over zijn woorden, gedachten of daden. Loki en zijn kinderen zullen erbij zijn ten tijde van Ragnarok, het einde van alles, maar ze zullen niet vechten aan de zijde van de goden van Asgaard.